

Tvorivosť a jej možnosti využitia u rómskych žiakov

Creativity and its potential for use of Roma pupils

Abstrakt: Pedagógovia čoraz viac hľadajú konkrétne postupy na efektívne rozvíjanie tvorivosti žiakov vo výučbe. Zámerným navodzovaním aktivity žiakov cez úlohy a situácie tvorivého charakteru, riešenia rôznych problémov pomocou vhodných metód a foriem, predchádzajú tvoreniu myšlienkových stereotypov. Správna organizácia vyučovacej hodiny emocionálne podnecuje žiaka k tvoreniu a vyslovovaniu vlastných názorov. Aby bol žiak tvorivý, musí byť taký aj učiteľ, ktorý vhodnou motiváciou vyburcuje žiaka k požadovaným výkonom. Tým viac, ak ide o výučbu rómskych žiakov, ktorí vyžadujú pri výučbe individuálnu pomoc. Spomínaní žiaci majú ťažkosti s učením, slovnou zásobou, schopnosťou riešiť problémy, sú málo samostatní a tvoriví. Medzi negatíva, ktoré charakterizujú súčasné rómske etnikum, patrí aj rastúca tendencia k negramotnosti mladých Rómov, klesajúca jazyková potencia v používaní slovenského i rómskeho jazyka, slabá motivácia detí k vzdelávaniu, nezáujem rodičov o pozitívnu výchovu a vzdelávanie ich detí.

Kľúčové slová: *tvorivosť, žiak, sociálne znevýhodnené prostredie*

Abstract: Teachers are increasingly looking for specific ways to effectively develop students' creativity in learning. By deliberately proving the activity of pupils through tasks and situations of creative character, solving various problems using suitable methods and forms, the creation of thought stereotypes. The correct organization of the lesson emotionally encourages the pupil to form and express his / her own views. In order for the pupil to be creative, he must also be a teacher who, by appropriate motivation, raises the pupil to the desired performance. The more so when it comes to the teaching of Roma pupils who require individual help in teaching. The mentioned pupils have learning difficulties, vocabulary, ability to solve problems, are little self-sufficient and creative. Negatives that characterize the current Roma ethnicity include the growing tendency towards illiteracy of young Roma, declining language potential in the use of Slovak and Roma, poor motivation of children to education, parents' lack of positive education and education of their children.

Keywords: *creativity, pupil, socially disadvantaged environment*

Tvorivosť

Jedným z predsudkov o tvorivosti žiakov je názor, že len nadaní, výnimoční a geniálni ľudia, ktorí vynikajú v umení, vynálezoch, vede a technike, môžu byť tvoriví. Tento názor však nie je správny. Nie je dobré, ak si tento názor človek osvojí, prestane si veriť, prestane veriť v to, že aj on je schopný tvoriť. Tvorivosť poľudšťuje človeka, pretože produktom tvorivosti nie je len umelecké dielo, vynález, objav či zlepšovacia návrh, ale najdôležitejším predmetom tvorivosti je človek sám. Veda o tvorivosti – kreatológia dokazuje, že každý človek môže byť tvorivý. Znamená to, že každý má a môže zlepšovať svoje procesy tvorivého myslenia, riešenia problémov. Niet vlastne ľudskej činnosti, kde by sa tvorivosť nedala uplatniť. Tvorivý človek musí používať fantáziu, imagináciu, divergenciu, ale zároveň aj opaky, teda konvergentné myslenie, logické myslenie, musí mať aj dobrú pamäť. Tvorivosť je produkcia nových, užitočných nápadov, riešení alebo činov. Dôležité je, či niekto ocení naše myšlienky alebo činy ako nové a užitočné. Malou tvorivosťou je nápad, trochu väčšou tvorivosťou je, keď ju ocení napr. trieda, škola. Vyššou mierou tvorivosti je nápad alebo riešenie, ktoré ocení širšia komunita, napr. národ. Zmysel života človeka je v ocenení jeho myšlienok, činov a správania ako užitočného pre čo najviac ľudí. V tomto chápaní je tvorivosť výzvou, šancou seberealizácie každého z nás. Tvorivosť nie je cieľ, tvorivosť je prostriedok, spôsob, štýl.

Tvorivá osobnosť

Šimová a Dargová [2001, s. 6] hovoria, že tvorivá osobnosť, ktorá reguluje vzťahy človek – svet sa na tvorbe zúčastňuje komplexne so všetkými vlastnosťami i psychickými procesmi. Tvorivý proces predpokladá uplatnenie a rozvíjanie tvorivých schopností, osobnostných vlastností, ale aj vytváranie takých podmienok, ktoré sú nevyhnutné na prejavenie a rozvíjanie tohto potenciálu človeka.

Vlastnosti tvorivej osobnosti

Tvorivosť si vyžaduje slobodu vo vnútornom duševnom svete človeka. Vlastnosti, ktorými sa má tvorivá osobnosť vyznačovať, sa v literatúre uvádzajú vo veľkom množstve, avšak v neusporiadanom stave. Vlastnosti tvorivej osobnosti z hľadiska dominantných rysov sú podľa J. Holešovského:

1. *Autonómia* – nezávislosť jednotlivca od vonkajších vplyvov a spoločenského nátlaku, tendencia vytvárať si vždy vlastný názor a vlastné normy správania, neprijímať nekriticky cudzie názory a postoje, ale ani nikomu nevnučovať svoje.
2. *Autoregulácia* – sebaupravujúca integratívna tendencia. Vedomá kontrola a riadenie vlastnej činnosti, tendencia klásť si dlhodobé ciele a k ich realizácii dospievať prostredníctvom seba výchovy a sebarozvoja.
3. *Asertivita* – priebornosť, smelosť, zdravá tendencia k seba presadzovaniu, ktoré sú nevyhnutné na presadenie a realizáciu nových myšlienok, často narážajúcich v spoločnosti na odpor.
4. *Reflektivita* – tvorivé prežívanie, otvorený postoj k svetu. Prejavuje sa úsilím poznať, pochopiť, objaviť, prísť na podstatu vecí, umením pozorovať a všímať si.
5. *Imediativita* – bezprostrednosť, nespútanosť. Vyznačuje sa ľahkým prekonávaním nevedomých bariér koncepcnej činnosti a slabosťou spoločenských zábran.
6. *Variabilita* – premenlivosť, dynamická šírka a pružnosť osobnosti. Jej hlavnou charakteristikou je dynamickosť zmien v prejavoch správania buď s ohľadom na situáciu, alebo v priebehu jednotlivých fáz tvorivého procesu. Umožňuje akceptovať logické rozpory, prekonávať stereotypy myslenia.
7. *Dynamogénia* – činnorodosť. Aktivizujúca motivačná charakteristika, vyvolávajúca a udržiavajúca aktivitu subjektu.
8. *Predilekcia* – zaujatie. Výrazne emocionálne podfarbená motivačná charakteristika, ktorá sa prejavuje intenzívnym kladným vzťahom, oddanosťou k tvorivej činnosti, kladnými postojmi k tvorivosti.

Jedinečnou vlastnosťou tvorcu je aj jeho *sebaupravujúca aktivita*. Tvorca mení sám seba, aby mohol zmeniť svet. A tak sebaaktualizujúci sa človek vysoko koreluje s tvorivým človekom. Tvorivosť rozširuje na štýl života. Je orientovaný na budúcnosť a úplné angažovanie sa v prítomnosti je najlepším spôsobom, ako sa na ňu pripraviť.

Výchova k tvorivosti

Medzi spoločensky najhodnotnejšie a najprínosnejšie kvality rozvíjané v školskom prostredí zaradujeme tvorivosť. Tvorivosť ako duševná schopnosť

vychádza z poznávacích i motivačných procesov, v ktorých dôležitú úlohu hrajú inšpirácia, fantázia a intuícia dieťaťa. V škole sa prejavuje nachádzaním netypických riešení, prejavov a nápadov. Takých, ktoré sú nielen správne, ale súčasne sú z hľadiska spôsobu riešenia nové alebo nezvyklé. Najčastejšie sa proces tvorivosti popisuje ako sled niekoľkých na seba nadväzujúcich etáp (príprava, dozrievanie nápadu, kontrola, opracovanie), kde sa vo všeobecnosti medzi faktory ovplyvňujúce tvorivosť považuje:

- *vysoká inteligencia žiaka,*
- *otvorenosť a zvedavosť žiaka smerom k novým skúsenostiam,*
- *osobná iniciatíva žiaka vo vytváraní poriadku,*
- *potreba sebarealizácie,*
- *pružnosť a pohotovosť v usudzovaní,*

Podľa Zelinu je tvorivosť taká interakcia subjektu s objektom, pri ktorej subjekt mení okolitý svet, vytvára nové, užitočné a pre subjekt, referenčnú skupinu alebo populáciu významné hodnoty.

Tvorivosť je produkcia nových a hodnotných nápadov, riešení, myšlienok. Pri vymedzovaní tvorivosti dospejeme k dvom základným pojmom: **novosť**, ktorá sa definuje ako infrekvencia nápadu v určitom referenčnom rámci. Druhým kľúčovým slovom je **hodnotnosť**, užitočnosť nápadu.

Sú štyri východiskové **axiomy tvorivosti**, kreatológie :

- tvorivý môže byť každý človek,
- tvorivosť sa môže prejaviť v každej činnosti poskytuje rovnaké možnosti pre tvorivosť,
- tvorivosť je cvičiteľná funkcia, dá sa rozvíjať,
- tvorivosť je zložitá a namáhavá v zmysle, že človek musí najprv mnoho vedieť, poznať, premýšľať, aby mohol vytvoriť nový a hodnotný produkt.

To znamená, že tvorivosť je najvyššou kognitívnou funkciou a v hierarchickom usporiadaní zahrňuje v sebe všetky nižšie funkcie – dobrú percepciu, pamäť, konvergentné myslenie, analýzu, syntézu, induktívne myslenie, abstrahovanie, analogické myslenie atď.

Pri výchove v škole to znamená, že každý žiak, študent, vychovávateľ i učiteľ môže byť tvorivým nezávisle od veku, vzdelania a pohlavia. Teda aj mentálne postihnutý žiak môže byť tvorivý na jemu vlastnej úrovni rozvoja poznania, myslenia, osobnosti.

Tvorivosť sa môže prejavovať v každej činnosti – to znamená, že tvorivosť nie je len vedecká, umelecká, technická, ale tvorivosť sa môže uplatniť aj v medziľudských vzťahoch, pri varení, vedení auta – teda v každej ľudskej činnosti.

Tvorivosť sa má a môže rozvíjať u každého človeka, t.j. aj staršieho aj postihnuteľného atď. Silnou oblasťou tvorivosti je zážitok, skúsenosť človeka. Umenie, šport, príroda poskytujú možnosti práve pre zážitkovú tvorivosť – jej produktom nie je nijaký výtvor, vec myšlienka, poznanie, ale jej produktom je zážitok, skúsenosť človeka.

Spomínané axiómy tvorivosti môžu byť zároveň bariérami najmä, keď si človek osvojil predsudok, opačný postoj, než vyjadrujú axiómy. Keď si napr. učiteľ myslí, že:

- tvorivý nemôže byť každý človek, žiak, ale len výnimoční ľudia, žiaci,
- tvorivosť sa nemôže prejavovať v každej činnosti, ale len v umení, vede, technickej oblasti,
- tvorivosť sa nedá rozvíjať, cvičiť, je to dané génmi,
- tvorivosť je niečo, čo spadne samo v podobe náhleho poznania, bez predchádzajúcej tvrdej práce [Zelina, 1996, s. 189].

Hra ako prostriedok stimulácie tvorivosti žiakov

Človek sa prejavuje v činnosti. Pracuje, učí sa alebo sa hrá. Vo všetkých uvedených činnostiach sa uplatňujú a rozvíjajú psychické funkcie osobnosti. Hra naplňuje hlavne detstvo. Je aktuálna aj v neskoršom období, v dospelosti.

Hra a dieťa sú pojmy, ktoré nerozlučne a už odpradáвна patria k sebe. V živote dieťaťa má hra nepopierateľný význam. Je dôležitým edukačným prostriedkom. Veď je základnou a najprirodzenejšou činnosťou dieťaťa. Je prejavom jeho zdravého vývoja a zároveň mu pomáha zmocniť sa sveta, porozumieť mu a pochopiť ho. Rozvíja zrak, sluch, hmat, pamäť, fantáziu, reč, tvorivosť, pôsobí emocionálne, zdokonaľuje pozornosť, a tak stimuluje vývin osobnosti dieťaťa. Učí ho vnímať, milovať krásu, rozvíjať jeho estetické cítenie.

Z hľadiska tvorivosti, hru považujeme za prostriedok stimulujúci tvorivosť. Hra totiž núti žiakov riešiť vzniknuté problémy, a tak podporuje rozvoj divergentného myslenia. V tomto prípade považujeme tvorivosť za primárny cieľ výchovy. Správanie žiakov pri hre závisí od ich výchovy, od ich individualizmu ale i sociálneho cítenia. Žiak sa v hre nepredstavuje len v zdanlivom prejave, ale v podobe reálnej, činnostnej. V takom prejave chápeme hranie sa ako

jednotnú stratégiu stimulácie najvyšších kognitívnych funkcií dieťaťa, akou je tvorivosť.

Pedagogické i psychologické výskumy potvrdzujú, tak, ako to uvádza Šimová a kol. [2001, s. 15], že tvorivosť rozvíjajú len také hry, ktoré ponechávajú ľudskej fantázii a imaginatívnosti dostatočne široký priestor a voľnosť. Poskytujú zábavu, rozptýlenie, veselosť a uspokojenie. Uspokojujú a rozvíjajú množstvo ľudských potrieb, napr. senzorické a kognitívne potreby, potrebu sebauplatňovania, experimentovania, sebauplatnenia, potrebu patriť k nejakej sociálnej skupine, mať istú sociálnu rolu. V hre má žiak príležitosť byť tvorivý, dosiahnuť nejaký cieľ, mať radosť, zažívať pocity zodpovednosti, samostatnosti a nezávislosti.

Rozvíjanie tvorivosti rómskych žiakov prostredníctvom tvorivých hier

Rómski žiaci nezriedka pochádzajúci zo sociálne znevýhodneného (znevýhodňujúceho) prostredia predstavujú špecifický a pritom vážny spoločenský problém sformovaný odlišnosťami životného štýlu, ale aj kultúrnymi, sociálnymi a ekonomickými faktormi [Liba, Taišová, 2012]. Napriek tomu, aj títo žiaci sú tvoriví a hraví. Tvorivé hry sú voľné, spontánne, žiak si pri nich volí námet aj priebeh. Patria sem hry manipulačné, ktorých podstata spočíva v manipulácii s predmetmi, ktoré žiaka obklopujú. Prostredníctvom nich spoznáva vlastnosti a časti predmetov, čím si cvičí zrak, sluch, pozornosť, logický úsudok, pestuje pevnú vôľu a sebaovládanie, ktoré väčšine rómskych žiakov chýba. Tvorivá hra je charakteristická veľkou variabilitou.

Môžeme ju rozdeliť do štyroch fáz, ktoré sú charakteristické pre základný prejav tvorivosti žiaka :

- *exploračná hra* – je charakteristická reakciou žiaka na objavenie nového podnetu či už v podobe predmetu alebo nahromadených skúsenosti. Za objavovaním niečoho nového môže ísť žiak sám alebo dospeje k tomu náhodne. Tu sa prejavuje detská zvedavosť, ktorá je predpokladom poznania, avšak takéto preskúmanie a poznávanie nie je v pravom slova zmysle hrou. Hrou sa však môže stať, ak žiak sa k tomuto objavovaniu vracia a zopakuje ho aj viackrát.
- *manipulačná hra* – úzko nadväzuje na exploračnú tým, že v nej žiak vytvára všetky potrebné zmeny. Samostatný predmet, s ktorým žiak manipuluje, mu nič nehovorí, ale preň je nové to, čo s ním robí a k čomu dospeje. Skúma ho a premýšľa, na čo všetko sa dá využiť.

- *precvičovacia hra* – tvorí tú časť, v ktorej žiak obmieňa svoju činnosť so zvoleným predmetom a jeho prvkami. Je známe, že žiak sa neuspokojí s jednou manipulačnou činnosťou, ale hľadá možné varianty a zmeny. Je to fáza, v ktorej sa žiaci líšia množstvom vyprodukovaných zmien. Tieto zmeny sú tvorivými prvkami senzomotorickej hry.
- *opakovacia hra* – k tejto hre môže dôjsť aj bez precvičovacej fázy. Je charakteristická jednoduchou činnosťou a zahŕňa do hrovej činnosti i zmeny vytvorené žiakom. Opakovanie spočíva v zaradení, utriedení a zakódovaní novej skúsenosti. Dieťa si predstavuje, čo všetko môže s novým predmetom urobiť. Z množstva objavených variácií opakuje tie, ktoré mu prinášajú najväčší zážitok a najpríjemnejšiu skúsenosť.

Tvorivé hry sú pre osobnostný rozvoj dieťaťa dôležité. Prostredníctvom nich sa u detí rozvíja pamäť, myslenie, predstavivosť. Uplatňuje svoje predstavy a názory na svet a práve preto sú neoddeliteľnou súčasťou života dieťaťa.

Metódy rozvíjania tvorivosti

Môžeme ich rozdeliť do týchto skupín :

- A. Metódy a techniky tvorby tvorivých divergentných úloh alebo transformácie konvergentných, pamäťových úloh na úlohy divergentného charakteru.
- B. Vyučovacie stratégie, ktoré podporujú tvorivosť a rozvíjajú ju. Sem patrí napr. problémové vyučovanie, objavujúce vyučovanie, projektové vyučovanie, výskumno - bádateľské metódy vyučovania.
- C. Metódy, ktoré obsahujú úlohy na dôvtip, na antirigidné myslenie, cvičenia na antidogmatické myslenie a postoje. Tieto úlohy sú zvyčajne konvergentné v tom zmysle, že majú len jedno riešenie, ale spôsob, cesta, ako ich rozriešiť, majú v sebe niečo neobvyklé, zavádzajúce, čo treba prekonať pružným, flexibilným myslením.
- D. Metódy na rozvíjanie vnímania, senzitivity, otvorenosti k vonkajšiemu a vnútornému svetu, citlivosť postrehu, otvorenosť ku skúsenosti, schopnosť absorpcie podnetov v šírke a hĺbke, cvičenie asociačnej, perцепčnej a aperцепčnej pohotovosti.
- E. Metódy výcviku fantázie, imaginácie, obrazotvornosti, predstavivosti, intuície, hravosť s elementmi, koncepciami, zážitkami, cvičenie zážitkovej, koncepcnej, myšlienkovej asociačnej činnosti.

- F. Metódy zlepšovania fluencie, flexibility, originality a elaborácie pri myšlienkovvej produkcii, vrátane výcviku v používaní analógií, metafor, dopracovania myšlienok, vypracovanie detailov, premyslenie dôsledkov.
- G. Metódy zlepšovania tvorivého hodnotenia – nácvik rozhodovacích procesov, diskusie, polemiky, tvorivosti v komunikácii, dokazovaní, polemike. Tieto metódy obsahujú aj spôsobilosti tvorenia kompromisov, techniky dohôd.
- H. Metódy tvorivého riešenia problémov – heuristické metódy, ako predchádzajúce metódy a sú v jednotlivých heuristikách komponované do sekvenčných celkov. Patria sem reflexívne heuristiky, pragmatické heuristiky a informatistické heuristiky [Zelina, 1996, s. 196].

Podmienka rozvíjania tvorivosti myslenia žiakov

Učenie sa žiakov a vyučovanie v škole podlieha v podmienkach :

- *podmienky súvisiace so žiakom,*
- *podmienky súvisiace s učiteľom,*
- *podmienky súvisiace s učebným materiálom,*
- *podmienky súvisiace s prostredím, kde sa učenie realizuje.*

Podmienky súvisiace so žiakom

Každý jedinec disponuje takou alebo onakou, väčšou alebo menšou tvorivosťou. Sú žiaci vysoko, stredne a menej tvoriví. Tvorivej osobnosti najlepšie porozumieme vtedy, keď poznáme jej vývin. Z vývinového hľadiska kreatívna tvorba kreatívnej osobnosti má podľa I.Taylora [In Ďuriš, 1985, s. 211] päť vývinových úrovní.

Sú to :

- a) *Expresívna kreativita*, ktorá sa vyznačuje najmä spontánnosťou a voľnosťou. Je typická pre deti v predškolskom veku.
- b) *Produktívna kreativita* – vytvára sa na základe predchádzajúcej úrovne. V škole je to už produkt žiaka, ktorý porovnáva s požiadavkami, prípadne s produktmi iných žiakov (spolužiakov).
- c) *Objavovacia úroveň kreativity*, kde tvorivá osobnosť už operuje s vlastnými komponentmi tvorby. Podstatou tejto tvorivosti je už objav.
- d) *Inovačná úroveň tvorivosti* sa vyznačuje tým, že jedinec už postrehne a pochopí základné princípy príčinnno-následných vzťahov problémových okruhov, či už v oblasti umenia, vedy, alebo v praktickej činnosti.

e) *Emergenčná úroveň tvorivosti* – najvyššia úroveň. Túto úroveň dosiahne len veľmi málo ľudí. Je to úroveň tvorivosti geniálnych ľudí v minulosti a prítomnosti.

Ak má výchova dosiahnuť kreatívny účinok, musia žiaci neustále zažívať nové, neznáme situácie. Tým sa z vychovávaného stáva aktívny jedinec, ktorého činnosť vyžaduje samostatnosť a tvorivosť.

Podmienky súvisiace s učiteľom

Tvorivý učiteľ by mal tvorivo pristupovať k svojej práci. Mal by pomáhať deťom pri dosahovaní úspechov, pripraviť veľké množstvo problémov vhodných na riešenie, uvoľniť ich od zaťaženia prebytočnými informáciami, zaistiť miesto na slobodné myslenie, vhodne poskytovať základnú pomoc deťom pri riešení komplikovaných problémov, využívať heuristiku v procese myslenia, učiť ich citlivosti, pochopeniu a sviežosti pohľadu, chrániť pred rutinou a šablónovitosťou, vytvárať tvorivú klímu, byť otvorený k neobvyklým, novým informáciám, zvedavý citlivý na okolitý svet. Mal by byť zodpovedný a emocionálne dospelý, byť originálny a samostatný, pružný v myslení a tolerantný pre frustráciu, novátorský, pokiaľ ide o zámery, prostriedky a metódy správania a konania [Ďuriš, 1985, s. 213].

Úlohou učiteľa je rešpektovať tvorivú osobnosť žiakov. Nie je to ľahká úloha. Môže sa stať, že v triede budú dvaja – traja nadpriemerne tvoriví žiaci, ktorí k riešeniu školských úloh budú pristupovať neobvykle a nebudú rešpektovať zaužívané stereotypné spôsoby. Týchto žiakov nesmieme ubíjať v ich tvorivých spôsoboch učebnej činnosti. V záujme rozvíjania tvorivosti žiakov, je úlohou učiteľa :

- oceňovať tvorivé myslenie, všímať si všetky nové myšlienky žiakov,
- zvyšovať vnímavosť žiakov (citlivosť na predmety a javy),
- povzbudzovať žiakov, aby narábali a manipulovali s predmetmi a ideami,
- učiť žiakov, ako treba hodnotiť každú myšlienku,
- vytvárať v triede tvorivú atmosféru,
- podporovať a kladne hodnotiť samostatnú iniciatívu žiakov v učení,
- vytvárať problémové situácie, ktoré sú svojou náročnosťou primerané doterajším vedomostiam žiakov v danej oblasti,
- usilovať sa o sprístupnenie všetkých možných prostriedkov na realizáciu myšlienok žiakov v škole a mimo školy,

- u žiakov treba rozvíjať primeranú kritičnosť (tvorivá kritičnosť sa vyznačuje návrhmi na odstránenie nedostatkov),
- treba sa usilovať o to, aby žiaci získavali vedomosti a poznatky z mnohých oblastí,
- učiteľ má vplývať na svojich kolegov, aby aj oni pristupovali k svojmu povolaniu tvorivo, aby sa nebáli tzv. novôt.

Podmienky súvisiace s učebným materiálom

Veda a technika v súčasnej dobe neustále prinášajú nové poznatky. Učebná látka je jednou zo základných podmienok rozvoja tvorivosti a tvorivého myslenia žiakov. Získané poznatky učia žiakov vidieť, všímať si veci a javy, narábať s problémami bez strachu, mať radosť pri riešení problémových úloh. Učia ich zvedavosti, otvorenosti, rozvíjajú sa aj sociálne vzťahy žiakov. Žiak poznáva svoje schopnosti, porovnáva ich so schopnosťami spolužiakov, začína si veriť, nemá strach.

Všetky vyučovacie predmety majú vplyv na osobnosť žiaka, rozvíjajú ich tvorivosť.

Podmienky súvisiace s prostredím, kde sa učenie realizuje

Z hľadiska vývinu osobnosti človeka prvotným sociálnym prostredím je jeho rodina, neskôr škola a iné výchovné inštitúcie a v dospelosti jeho pracovisko. Ako vo všetkých oblastiach vývinu a výchovy osobnosti človeka, tak aj vo vývine a výchove tvorivosti základným prostredím je rodina a rodinná výchova. Potrebnú atmosféru, dobrú psychickú klímu, ktorá je nevyhnutná pre zámerné rozvíjanie tvorivosti žiakov vcelku a ich tvorivého myslenia osobitne, môže v škole zabezpečiť len dobrý žiacky kolektív v triede pod vedením učiteľa.

Vytvorenie tvorivej klímy je rozhodujúcou podmienkou uplatňovania tvorivosti. Medzi prokreatívne fenomény patria: otvorenosť prostredia, slobodu rešpektovanie názorov iných, podporu a empatiu, dôveru vo vzťahoch, bohatstvo myšlienok a diskusiu, hravosť a humor, sklon k riskovaniu, málo konfliktov, nepreháňanie kritiky a hodnotenia, vytváranie priestoru pre invenciu, rozvíjanie nápadov a riešení, podnecovanie zvedavosti a motivácie k poznaniu, kombináciu tímovej práce a individuálnej zodpovednosti.

Integrácia hudobnej a výtvarnej výchovy s využitím rómskych tradícií

Rómska pieseň sprevádza Rómov počas celého života a v každej situácii. Rómske piesne sú veselé, výsmešné, smutné, plačlivé. Rómovia svoje piesne

prežívajú veľmi intenzívne, adekvátne s pohybovým prejavom. Rómske piesne a tance využívame ako doplnkové aktivity na hodinách hudobnej a výtvarnej výchovy, súčasťou ktorých je nielen spev a tanec, ale aj rozprávanie, maľovanie, hra na jednoduchých hudobných nástrojoch a vlastná tvorba. Žiaci sa prostredníctvom internetu a literatúry zoznamujú s významnými osobnosťami rómskej hudby, no najviac ich zaujímajú súčasní moderní speváci a skupiny, napr. Kmeťoband, Vierka Berkyová, česká speváčka Věra Bílá. Na Slovensku v súčasnosti dominuje hudba Jána Berkyho – Mrenicu a jeho orchestra zvaného Diabolské husle, ktorú poznajú hlavne z televízie. Rómske deti majú najradšej tanečné piesne – čardáše a rómske piesne, ktoré vznikli vplyvom populárnej hudby Rop – pop.

Hodiny môžeme oživiť CD nahrávkami, ale žiaci najradšej dotvárajú pieseň hudobným sprievodom pomocou rytmických hudobných nástrojov. Tvorivosť žiakov rozvíjame aj vlastnou tvorbou jednoduchých hudobných nástrojov a pomôcok: pliešky z fliaš navlečené na špagáte, škatulky s kamienkami (ryžou, fazuľou), píšťalky z vŕby, rôzne hrkálky, jogurtové poháre a iné.

Pri práci s rómskou piesňou využívame tieto tvorivé činnosti:

- Spojenie spevu s hrou na telo.
- Spev piesne so sprievodom detských hudobných nástrojov.
- Pohybové vyjadrenie obsahu piesne – dramatizácia.
- Spev piesne na rytmické slabiky.
- Striedanie skupinového a sólového spevu.
- Striedanie spevu so sprievodom a bez sprievodu hudobného nástroja.
- Práca s tempom – spievanie pomaly, rýchlejšie. Spev piesne s rôznym výrazom – veselo, smutne, unavene, plačlivo, radostne...
- Hra na štafetu – reťazová hra. Odovzdávanie melódie ďalšiemu a ďalšiemu žiakovi.
- Simultánný spev s CD.
- Obrázková pieseň. Vytvoriť pieseň podľa obrázku.
- Podľa obrázku uhádnuť, aká je to pieseň, kde využívame ilustrácie z hudobno – pohybovej výchovy pre nultý ročník (súbor piesní a hier pod názvom Odi kali mačkica).
- Spev piesní uplatňujeme v rozprávke, napr. pieseň Nane oda lavutaris v rozprávke O primášovi Barovi a pod.

- Spojenie piesní s rôznymi pohybovými činnosťami (chôdza, pochod, pohyb ruky v súlade s pohybom melódie, improvizované pohyby celého tela v priestore, pohyby vo dvojiciach, v skupinkách a pod.
- Tanečné stvárnenie piesne.
- Vytvorenie ilustrácie k piesni (výtvarná činnosť detí).

Počas výtvarnej výchovy nám tlmene hrá hudba, CD si zvolia žiaci pred hodinou. Tým je navodená pokojná pracovná atmosféra, žiaci pracujú v tichosti, počas práce vlastne relaxujú. Veľmi radi maľujú, priestory školy sú vyzdobené len žiackymi prácami s rôznou technikou a bohatosťou farieb. Vo výbere tém na výtvarnej výchove je mnoho námetov zo života Rómov v minulosti, (Rómovia pri ohníčku, kočovanie, chatrče), ale i zo súčasnosti (tance, hostiny, nové moderné domy, športové aktivity).

Rómske deti sa pri správnom vedení často prejavujú ako vysoko tvorivé. Svoju tvorivosť prejavujú predovšetkým v oblastiach, ktoré nevyžadujú systematické vedomosti, t.j. na výchovných predmetoch – výtvarnej, hudobnej a hudobno-pohybovej výchove. vojský výtvarný prejav rómskych detí možno hodnotiť pozitívne vo väčšine dimenzii (faktoroch) tvorivosti:

- *Fluencia* – množstvo zobrazovaných predmetov, veľa nápadov a vyjadrených prvkov.
- *Flexibilita* – výnimočné vyjadrenie témy vystihujúce typické znaky určitého stavu alebo javu.
- *Originalita* – použitie nápaditých kombinácií, netradičnej farebnosti obrazu výrazu.
- *Kompozícia* – rozmiestnenie prvkov a rozčlenenie a zaplnenie predlohy.
- *Farebnosť* – neobvyklá, nápaditá, harmonická.

Záver

Práca s rómskymi deťmi je zo známych dôvodov veľmi ťažká. Vyžaduje celú osobnosť pedagóga, množstvo jeho voľného času, veľa štúdia, trpezlivosti, obetavosti a lásky k týmto deťom. Je nielen učiteľom ale aj poradcom, priateľom, oporou, mnohokrát supluje aj rodinu.

Napriek problémom a ťažkostiam, ktoré práca s rómskymi deťmi prináša, je možné správnym a nenásilným spôsobom vo vyučovacom procese ovplyvniť vývin detí v zameraní na rozvoj tvorivosti. Tešíme sa z úspechov našich žiakov. Spolu s nimi prežívame pocity rodinnej súdržnosti, vidíme lásku v ich očiach,

ochotu pomáhať a v rámci ich možností snahu zavďačiť sa za našu starostlivosť.

Veríme, že aj z týchto žiakov vyrastú dobrí, múdrejší, psychicky zrelí a pracovití ľudia s dobrou motiváciou a s rozvinutejšou schopnosťou tvoriť, aby ich budúcnosť bola perspektívnejšia ako je teraz ich rodičov.

Bibliografia

- Ďurič L., *Poznávanie žiakov a rozvíjanie ich tvorivého myslenia*, Bratislava 1985.
- Liba J., Taišová L., *Modernizačné kontexty výchovy k zdraviu rómskych žiakov*, 2012. [online]. [cit. 2019.02.11.] Dostupné na internete: <https://www.unipo.sk/public/media/20082/LIBA-TAISOVA-monografia.pdf>.
- Šimová G., Dargová J., *Tvorivé dieťa predškolského veku*, Prešov 2001.
- Zelina M., *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*, Bratislava 1996.